משנה · אחרונים · יכין · סדר מועד

יכין ראש השנה

רבי ישראל ליפשיץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

יכין ראש השנה

רבי ישראל ליפשיץ

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/יכין-ראש-השנה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 7
סעיף א 7
סעיף ב 7
סעיף ג 7
סעיף ד 7
סעיף ה 8
סעיף ו 8
סעיף ז 8
סעיף ח 8
סעיף ט 8
סעיף י 9
סעיף יא 9
סעיף יב 9
סעיף יג 9
סעיף יד 9
סעיף טו 9
סעיף טז 10
סעיף יז 10
סעיף יח 10
סעיף יט 10
סעיף כ 10
סעיף כא 10
סעיף כב 10
סעיף כג 11
סעיף כד 11
סעיף כה 11
סעיף כו 11
סעיף כז 11
סעיף כח 11
סעיף כט 11
סעיף ל 12
סעיף לא 12
סעיף לב 12
סעיף לג 12
סעיף לד 12
סעיף לה 12
סעיף לו 12
סעיף לז 12
סעיף לח 13
סעיף לט 13
סעיף מ 13
סעיף מא 13
סעיף מב 14
סעיף מג 14
סעיף מד 14
סעיף מה 14
סעיף מו 14
סעיף מז 14
פרק ב 14
סעיף א 14
סעיף ב 15
סעיף ג 15
סעיף ד 15
סעיף ה 15
סעיף ו 15
סעיף ז 15
סעיף ח 15
סעיף ט 15
סעיף י 15
סעיף יא 16
סעיף יב 16
סעיף יג 16

סעיף יד 16
סעיף טו 16
סעיף טז 16
סעיף יז 16
סעיף יח 16
סעיף יט 16
סעיף כ 17
סעיף כא 17
סעיף כב 17
סעיף כג 17
סעיף כד 17
סעיף כה 17
סעיף כו 17
סעיף כז 17
סעיף כח 18
סעיף כט 18
סעיף ל 18
סעיף לא 18
סעיף לב 18
סעיף לג 18
סעיף לד 18
סעיף לה 19
סעיף לו 19
סעיף לז 19
סעיף לח 19
סעיף לט 19
סעיף מ 19
סעיף מא 19
סעיף מב 20
סעיף מג 20
סעיף מד 20
סעיף מה 20
סעיף מו 20
סעיף מז 20
סעיף מח 20
סעיף מט 21
סעיף נ 21
סעיף נא 21
פרק ג 21
סעיף א 21
סעיף ב 21
סעיף ג 22
סעיף ד 22
סעיף ה 22
סעיף ו 22
סעיף ז 22
סעיף ח 22
סעיף ט 22
סעיף י 22
סעיף יא 23
סעיף יב 23
סעיף יג 23
סעיף יד 23
סעיף טו 23
סעיף טז 23
סעיף יז 23
סעיף יח 24
סעיף יט 24
סעיף כ 24
סעיף כא 24
סעיף כב 24
סעיף כג 24
סעיף כד 24
סעיף כה 24

סעיף כו 25
סעיף כז 25
סעיף כח 25
סעיף כט 25
סעיף ל 26
סעיף לא 26
סעיף לב 26
סעיף לג 26
סעיף לד 26
סעיף לה 27
סעיף לו 27
סעיף לז 27
סעיף לח 27
סעיף לט 27
סעיף מ 27
סעיף מא 27
סעיף מב 27
סעיף מג 28
פרק ד 28
סעיף א 28
סעיף ב 28
סעיף ג 28
סעיף ד 28
סעיף ה 29
סעיף ו 29
סעיף ז 29
סעיף ח 29
סעיף ט 29
סעיף י 29
סעיף יא 29
סעיף יב 29
סעיף יג 30
סעיף יד 30
סעיף טו 30
סעיף טז 30
סעיף יז 30
סעיף יח 30
סעיף יט 31
סעיף כ 31
סעיף כא 31
סעיף כב 31
סעיף כג 31
סעיף כד 31
סעיף כה 31
סעיף כו 32
סעיף כז 32
סעיף כח 32
סעיף כט 32
סעיף ל 32
סעיף לא 32
סעיף לב 32
סעיף לג 32
סעיף לד 32
סעיף לה 32
סעיף לו 33
סעיף לז 33
סעיף לח 33
סעיף לט 33
סעיף מ 33
סעיף מא 33
סעיף מב 34
סעיף מג 34
סעיף מד 34
סעיף מה 34

סעיף מו 34
סעיף מז 34
סעיף מח 34
סעיף מט 35
סעיף נ 35
סעיף נא 35
סעיף נב 35
סעיף נג 35
סעיף נד 35
סעיף נה 35
סעיף נו 36
סעיף נז 36
סעיף נח 36
סעיף נט 36
סעיף ס 36
סעיף סא 36
סעיף סב 36
סעיף סג 37
סעיף סד 37
סעיף סה 37
סעיף סו 37
סעיף סז 37
סעיף סח 37

פרק א

סעיף א

באחד בניסן ראש השנה למלכים

דרגילין היו לכתוב זמן השטרות אחר השנים משהומלך המלך. וקאמר הכא דכל מלך ישראל אפילו הומלך באדר, משהגיע ניסן מונין לו שנה ב', ובניסן הב' כותבין שנת ג' למולכו. ואם כתב שטר בניסן השני שלו, וכתב בשטר בשנת ב' למולכו, הו"ל שטר מוקדם, ופסול מלגבות בו אפילו מלקוחות שלקחו מהלואה ואילך. דקנסוהו, מדאפשר לטרוף בו מלקוחות שקדמו להלואה:

סעיף ב

ולרגלים

ר"ל רגל שבניסן הוא ר"ה לרגלים, דאם נדר דבר לביהמ"ק, אפילו נדר לבדק הבית, אם לא קיים נדרו עד שעברו ג' רגלים כסדרן, דהיינו פסח שבועות סוכות, עבר בבל תאחר. אבל בנדר לצדקה, מחייב עלה לאלתר אם לא יתנן מיד. אם לא שהתנה בנדרו ליתנה על יד על יד [י"ד רנ"ז]:

סעיף ג

ראש השנה למעשר בהמה

ר"ל שאין מעשרין מהנולדים קודם לכן על הנולדים אח"כ. ולפיכך הוקבע זמן זה, דהוקש מעשר בהמה למעשר דגן בחד קרא. להכי שווין בזה, דמה מעשר דגן סמוך לגמרו עשורו, שבימות החמה הדגן מתייבש בשדה, ור"ה שלו בתשרי, דהיינו אחר שנגמר, ה"נ מעשר בהמה שרגילין לילד עד אב, ר"ה שלהן אלול:

סעיף ד

רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים באחד בתשרי

דס"ל דון מנה ומנה, מה דגן תשרי, אף בהמות תשרי. ואפ"ה לדידהו יש ד' ר"ה, משום דחשבי ט"ו בניסן ר"ה לבל תאחר, לר"ה לבד במניין ד' ר"ה. ות"ק ס"ל דלא בעינן ג' רגלים כסדרן, ולא הו"ל ט"ו בניסן ר"ה לבל תאחר, ונקט תחתיו א' באלול. והיינו דקאמר ד' ר"ה לד"ה, לת"ק ארבעה דדל רגלים, לר"א ור"ש ארבעה, דל מעשר בהמה:

סעיף ה
באחד בתשרי ראש השנה לשנים

למלכי אומות מונין שנה שלהן מתשרי, כמו למלכי ישראל מניסן כלעיל סי' א'. ונ"מ לשטרות כלעיל:

סעיף ו
ולשמיטין

דאסור לחרוש, ולזרוע בא"י בשמיטה וביובל מדאורייתא. מיהו בזמן הבית אסור ל' יום קודם ר"ה מהלממ"ס. וכמו כן כל עבד ישראל, שכשמכרוהו ב"ד נמכר לשש שנים, וכשמוכר את עצמו נמכר לכמה שנים שירצה. ואם בתוך זמן מכירתם פגע בהן היובל, יוצאים לחירות. וכמו כן נרצע יוצא לחירות ביובל וכולן כשהגיע א' בתשרי, הו"ל ר"ה שלהן:

סעיף ז
לנטיעה

אילן שנטעו מ"ד יום קודם ר"ה חוץ מיום הנטיעה [דהיינו י"ד בכדי שיקלוט האילן וישתרש בקרקע, ואח"כ עוד ל' יום להחשב שנה], אז כשהגיע ר"ה שבתשרי, עלתה לו שנה בשנות הערלה. מיהו אעפ"כ כשיגיע ר"ה השלישי, עדיין פירותיו ערלה, עד ט"ו בשבט, דאע"ג דא' בתשרי ר"ה לנטיעה, היינו לתחלת נטיעתו, וכדאמרן. אבל השתא אילן הוה ור"ה שלו ט"ו בשבט, וכלקמן סי' ט'. ואחר ט"ו בשבט דין רבעי עליהן [י"ד רצ"ד ס"ד]:

סעיף ח
ולירקות

שאין לעשר מהירק שנלקט מקודם, על הנלקט אח"כ. אף שמעשר ירק רק מדרבנן. ומכ"ש דאין לעשר מחדש על ישן במעשר דגן שהוא מדאורייתא:

סעיף ט
באחד בשבט ראש השנה לאילן

שאין לעשר מהנחנט מהקודם על הנחנט אח"כ. דבין בתרומה או מעשר ראשון או מעשר שני. או מעשר עני שנתנת בשנת ג' ו' בשמיטה תחת מעשר שני, וערלה ורבעי, בכולהו ר"ה שלהן כדאמרן, בין בתבואה וירק או באילן:

סעיף י
בפסח על התבואה

דאז זמן גדילתו:

סעיף יא
בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון

ר"ל כצאן שנמנין ע"י שמניחין אותן לצאת דרך פתח קטן וצר, שאין אחד נשמט מלמנותו, כך כל אדם בין צדיק או רשע, מוצלח או אינו מוצלח, כולם נדונין אז מכל מקריות [או נ"ל דכמו שהצאן ההם אינן יכולין לצאת מהדיר ההוא לרווחה רק ברצון הרועה ע"י הפתח הצר ההוא, כך כל אדם אין יכול לצאת אז זכאי בדינו רק בדוחק וע"י חסדו יתברך רועה אבן ישראל. ואע"ג דאמרינן לעיל בפסח על התבואה וכו', והרי הנך נמי מקריות האדם נינהו. תירץ הר"ן התם בכללות, וכדתנא העולם נידון. משא"כ הכא נידון כל יחיד ויחיד לבד. ואפשר משו"ה נקט תנא הכא עוברין כבני מרון, דהיינו א' א' לבד]:

סעיף יב
היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם

אקרא דלעיל קאי, דכתיב המשגיח על כל יושבי ארץ, והיוצר אע"ג שמשגיח על כולם ועל לבם יחד בהשקפה א', אפ"ה מבין אל כל מעשה ומעשה שלהן [ולפירוש ב' הנ"ל, נ"ל דה"ק היוצר רואה יחד לבם, ר"ל כתפלת רבי אלכסנדרי [ברכות י"ז א'] שמשגיח שרצונם לעשות רצונו ולהתיחד עמו, ולכן חס עליהם, ואעפ"י שמבין אל כל מעשיהם, ששאור שבעיסה תקפם לעשות נגד רצונו יתברך]:

סעיף יג
ובחג

בסוכות:

סעיף יד
נידונין על המים

אם יהיו גשמי שנה כראוי או לא [ואע"ג דבפסח נדונין על התבואה, היינו במקריות חוציות כשדפון וירקון. או נ"ל דהכא על המים לשתייה קאמר [כתענית די"ט ב']:

סעיף טו
על ששה חדשים השלוחין יוצאין

להודיע בכל מקום אם עשו ב"ד החודש שעבר כ"ט יום או ל' יום:

סעיף טז
מפני הפסח

ולא על סיון מפני עצרת. דממילא נודע ע"י ספירת העומר מ"ט יום, שביום נ' יהיה עצרת:

סעיף יז
על אב מפני התענית

ט' באב. ולא נפקו אי"ז בתמוז. דרק לאבילות חורבן ביהמ"ק חששו שלא יטעו בו:

סעיף יח
על אלול מפני ראש השנה

ועושין ר"ה ביום שלשים באלול וביום ל"א, מספק שמא אלול מעובר או לא:

סעיף יט
על תשרי מפני תקנת המועדות

יו"כ וסוכות ושמיני עצרת:

סעיף כ
מפני פסח קטן

פסח שני שעשו כל טמא לנפש או מי שהיה בדרך רחוקה בפסח ראשון. מיהו גם אז יוצאין רק על ו' חדשים, דדל אב שא"צ אז, דבזמן שיש שלום אין צום [כש"ס הכא]. והרי לטור [א"ח תק"נ] שלום היינו שביהמ"ק קיים [אב"י כך כתבו תוס' בפירוש בתענית די"ב א' דכשביהמ"ק לא התענו בט' באב]:

סעיף כא
על שני חדשים מחללין את השבת

שהולכין אפי' חוץ לתחום להעיד בב"ד שראו הלבנה החדשה. ומדאו' מחללין על כולן, רק מדרבנן אסרו באחרים מדאין תקון המועדות תלוי רק בב' אלו:

סעיף כב
שבהן

נ"ל דאינו נתינת טעם, רק ר"ל כמו "אשר בהן", ור"ל בהן עצמן [כשאינן בשבת] דהיינו לאחר שקדשום ב"ד שלוחים יוצאין, דמקודם לא, שמא יחזרו בהם ב"ד ויתקלקלו המועדות בערים. אבל בד' חדשים האחרים, שבהן נמי שלוחין יוצאין כלעיל [מ"ג], עכ"פ כשידעו מערב שיקדשום למחר. יוצאין מיד:

סעיף כג
השלוחין יוצאין

להודיע קביעתן:

סעיף כד
לסוריא

היא [זיריען]. ונקט סוריא, משום שדרך שם הולכים לבבל ששם רוב ישראל. מיהו השלוחין אסורין לחלל שבת בהליכתן. והא דנקט סוריא הכא, ולא לעיל [במ"ג]. ה"ט, משום דב' חדשים אלו זמן הליכתן כמעט שוה, שאפשר שיגיעו עד סוריא או יותר, תוך י"ד יום שעד פסח וסוכות. משא"כ ד' חדשים אחרים [מ"ג], לא שוה זמן הליכתן. דבאלול יכולין ללילך טובא, ובאדר פחות מזה, ובאב יותר פחות:

סעיף כה
ובהן

ר"ל ע"י השלוחין:

סעיף כו
מתקנין את המועדות

שעל ידי השלוחין ידעו לתקן בבירור את המועדות. משא"כ ע"י שלוחי אלול ואדר, עדיין ספק שמא יעברו ב"ד אלול ואדר כסי' י"ח:

סעיף כז
מפני תקנת הקרבן

כדי שיקרבו קרבן ר"ח בזמנו. ואע"ג דאינו רק עשה, אפ"ה דוחה לא תעשה דשבת דאית בה כרת, מדכתיב במועדו, והו"ל כמכשירין שא"א לעשותן מע"ש דדוחין שבת [כפסחים ס"ו א']:

סעיף כח
בין שנראה בעליל

ר"ל בין שנראה הלבנה החדשה גלויי' ע"י שהיו השמים זכים:

סעיף כט
בין שלא נראה בעליל

שהיו השמים מעונן, שאז לא נראה הירח לעין חלש. או שבזמן חדושה נראית במערב מיד אחר שקיעת החמה [כלקמן פ"ב סי' כ"ג] ואז זהירות החמה לפעמים מכהה אותה:

סעיף ל
אין מחללין עליו את השבת

דוודאי ראוה בירושלים. כיון שאין רחוק רק מהלך לילה ויום, מסתמא כמו שהשמים זכים כאן כך הם שם:

סעיף לא
מעשה שעברו יותר מארבעים זוג

ר"ל מ' זוגי עדים שראו הלבנה, שרצו לילך לירושלים להעיד:

סעיף לב
ועכבן רבי עקיבא בלוד

לוד היתה כמהלך יום מירושלים [כמעשרות פ"ה מ"ב] ועשה כן שלא יחללו שבת שלא לצורך, מדדי בזוג אחד. ואף דלקמן [במ"ז] אמרינן באב ובנו חיישינן שיפסל אחד הכא דכבר עברו מ' כתות, רחוק שיפסלו כולן:

סעיף לג
נמצאת מכשילן לעתיד לבא

שלעתיד לא יבואו שיחשבו מסתמא כבר הלכו אחרים להעיד:

סעיף לד
ופסלו את עבדו

דס"ל דבעינן מיוחסים:

סעיף לה
אלו הן הפסולין

מדרבנן. דמדאו' דוקא עבירה דמלקות או מיתה, או גנב או גזלן פסולין לעדות [וחשוד נמי לשבועה]. ובעבר עבירה שאין בה מלקות, או שעבר עבירה דרבנן פסול רק מדרבנן, וי"א דבעבירה דרבנן לא מפסל רק בחטא הנאת ממון [חו"מ ל"ד ב' ג'] [ועי' פירושינו סנהדרין פ"ב סי' כ"ב]:

סעיף לו
המשחק בקוביא

[קובאס] בל"י [ווירפעל]. וה"ה שאר מיני שחוק ודוקא שזה אומנתו [שם סט"ז]:

סעיף לז
ומלוי ברבית

אפי' רבית דרבנן במשמע. וא' מלוה או לוה במשמע. וי"א דברבית דרבנן אין הלוה

נפסל [שם ס"ו] [ונ"ל דמש"ה נקטי' לרבית בין קוביא ליונים לגלוייי דכולהו באיסור דרבנן מיירי. עתוס' שנדחקו בזה]:

סעיף לח

ומפריחי יונים

משחק במעות, אם תקדים יוני ליונתך. וכל א' מנקש בכח בדפי עץ, ועי"ז היונים מזדרזין לעוף מהר. והנהו אף דלאו אסמכתא נינהו דהרי תולה במקרה בקוביא ויונים, ולא סמך אמידי, אפ"ה מדאין לו פרנסה רק מזה, אינן עוסקים בישובו של עולם וכגזלן דמי [סנהדרין דכ"ד ב']:

סעיף לט

וסוחרי שביעית

מסתחר בפירות שביעית. ומיירי בזה"ז דאינו אסור מדאו' [ונ"ל תו דכולהו לא זו אף זו קתני, לא מבעייא קוביא דמחשב כגזל, דהרי הוטעה חבירו דהרי סבר שהוא ירוויח, אלא אפי' ברבית שזה נותן לו הרבית ברצון, אפ"ה הו"ל כגזלן. ולא מבעייא ברבית שזה נותן לו מעות שאינו שלו, אלא אפילו במפריחי יונים שאפשר שיפסיד אם תקדים יונת האחר, והרי זה עדיף גם מקוביא דהתם אפשר דסמך על כח גופו כשמשליך הקוביאות אע"ג דלאו אסמכתא היא וכדלעיל, עכ"פ, ס"ד דקצת סמיך על זה, אבל ביונים רק במקרה תלי, שתזדרז יונה זו או זו, עכ"פ פסול כגזלן. ולא מבעייא כולהו שלוקחין מעות חבירו ולא נתן לו כלום, אלא אפילו סוחרי שביעית, שנותן גם הוא לחבירו פירות, סד"א דלא מחשב כגזלן, קמ"ל דאפ"ה פסול]:

סעיף מ

ועבדים

מדאורייתא פסול כאשה. ואפ"ה קמ"ל, דסד"א מדלא מחמת עבירה פסול והוא איש, יהיה כשר לעדות החודש כמו קרוב לר"ש:

סעיף מא

אף הן אינן כשירים לה

לעשות מעשה על פיהן ודו"ק. אבל עדות עגונה וסוטה, האשה כשרה להעיד וכ"כ הפסולים לעדות מדרבנן כשרים להעיד. משא"כ שאר הפסולין לעדות מדאורייתא מחמת עבירה, פסולין להכל, חוץ במסיח לפי תומו דאפילו עכו"ם נאמן מסלפ"ת במלתא דרבנן כשלא אתחזיק אסורא [ש"ך י"ד ססקל"ז, ועי' בקופת הרוכלין בכללי

הכנה סי' ג'], ובעדות אשה אף שהוא דאורייתא ואתחזיק אסורא אפ"ה כשירים במסלפ"ת, משום דבל"ז דייקא ומנסבא [אה"ע י"ז ס"ג]:

סעיף מב
מי שראה את החדש

הלבנה החדשה:

סעיף מג
מוליכין אותו על החמור

אפילו בשבת משמע, אבל ביכול לילך הלוך עדיף:

סעיף מד
אפילו במטה

אף דמדהעד חולה, הו"ל כאילו הוא כפות במטה, דחייבינן נושאיו [כשבת פ"י מ"ה] אפ"ה שרי:

סעיף מה
ואם צודה להם

מצדוקים שארבו לעכב העדות, כדי להטעות החכמים:

סעיף מו
שעל מהלך לילה ויום

אבל ביותר לא, דאין חודש פחות מכ"ט יום ולא יותר על ל' יום. ואם ראו העדים הלבנה החדשה סוף יום כ"ט א"כ כשיגיע סוף יום ל' כבר קדשו ב"ד החודש. [ואע"ג דבבאו עדים עד סוף החודש ב"ד חוזרים בהן [כרמב"ם פ"ג מקה"ת י"ח וי"ט]. עכ"פ כיון דבדיעבד מהני אפילו הזידו ב"ד לעבר החודש בטעות [כר"ה כ"ה א']. להכי אין מחללין רק כדי לקדשו בזמנו דמצוה לקדש ע"פ ראייה [כר"ה כ' ע"א]. ועי' לח"מ רפ"י מקה"ח]:

סעיף מז
אלה מועדי ה' אשד תקראו אותם במועדם

אפילו בשבת:

פרק ב

סעיף א
אם אינן מכירין אותו

שאין הב"ד המקדשים מכירין את העד:

סעיף ב
משלחין

ב"ד שבעירו:

סעיף ג
אחר

זוג אחר של עדים, שניכרין לב"ד המקדשין:

סעיף ד
עמו להעידו

שהוא כשר:

סעיף ה
משקלקלו המינין

הצדוקים ששכרו עדי שקר [כפ"א סי' מ"ה]:

סעיף ו
בראשונה היו משיאין משואות

מדליקין [פאקקעלשטאנגען] במקום שקדשו החודש, כדי להודיע לערים סביב זמן הקביעות, והם חזרו והדליקו בכל עיר, עד שיראה בגבול לערי הגולה:

סעיף ז
משקלקלו הכותים

שהדליקו גם הם משואות שלא בעונתה, כדי לבלבל ענייני החכמים:

סעיף ח
מביאין כלונסאות

[שטאנגען]:

סעיף ט
של ארז

שקשה עצו מלהתלהב מהר:

סעיף י
וכורך

כולן בראש הכלונס:

סעיף יא
במשיחה

[שנורע] למטה ורחוק ממקום הדלקה בכלונס:

סעיף יב
ומעלה ומוריד

שלא יחשוב הרואה מרחוק שהוא [וועטטער לייכטע] והוא אור שמתהווה באויר:

סעיף יג
מהר המשחה

הוא הר הזיתים שסמוך לירושלים:

סעיף יד
לסרטבא

כולן שמות מקומות:

סעיף טו
ומבית בלתין לא זזו משם

נ"ל דאין להקשות ל"ל שלא היו רשאין לזוז משם עד וכו' דל"ל כולה האי. י"ל דמשום דרק עד הגולה היו הרים כדי להשיא ע"ג משם למרחוק משא"כ בגולה שהיה ארץ מישור, ולא היו יכולים להשיא משואות, לכן היה ממתין עד שכל א' עולה לגג במדורה וכו' וידע עי"ז דאפרסמא מלתא, ויתפרסם מהם גם למרחוק שלא ראו המשואות:

סעיף טז
עד שהיה רואה כל הגולה לפניו כמדורת האש

שכל א' מעלה אבוקה לראש גגו:

סעיף יז
בראשונה לא היו זזין משם כל היום

מדיצאו חוץ לתחום בשבת, שאין לו רק ד' אמות, וכל החצר כד' אמות [כא"ח ת"ז]:

סעיף יח
אלא אף החכמה

[העבאממע]:

סעיף יט
ומן הגייס

חיל שונאים:

סעיף כ
ומן הנהר

שעלה והציף:

סעיף כא
ומן המפולת

אב"י [ערדבעבען] בל"א [כתענית פ"ג מ"ד]:

סעיף כב
ויש להם אלפים אמה לכל רוח

חוץ לעיר [שם בא"ח]:

סעיף כג
או לאחר החמה

דהלבנה בעת חידושה, תמיד היא בקרן מערבית דרומית בעולם, ובצד מזרח מהחמה. דהיינו לאחר שקיעת החמה מיד היא עולה אחריה. ולהכי שואלין לעדים אם ב' קרנות הלבנה היה נוטין אז "לפני החמה", ר"ל נגד המקום שפני החמה נועדים לילך שם, דהיינו שהיו קרניה לצד מערב החמה, כזה או "לאחורי החמה" ר"ל שקרניה של הלבנה נוטין להצד שכבר הלכה בו החמה, דהיינו למזרח העולם, כזה:

סעיף כד
או לדרומה

ר"ל האם עמדה לצפוני' מזרחי' מהחמ', או לדרומית מזרחית מהחמה:

סעיף כה
כמה היה גבוה

משפולי הרקיע, לפי שיעור ראות עיניכם:

סעיף כו
ולאין היה נוטה

לאין היו פניה נועדים להלוך:

סעיף כז
וכמה היה רחב

קו המאיר שבה. והב"ד ידעו כל אלה ע"פ חשבונם:

סעיף כח
לא אמר כלום

דהלבנה גוף חשוך, ורק הצד שכנגד החמה מקבל מאור קרני החמה. וא"כ א"א שיהיו פגימות הלבנה, דהיינו צד החשוך שבה, פונה נגד החמה. וה"ה כשאומר שעמדה לצפון החמה, ולפי חשבון הב"ד ראוי שתהיה בדרומה. וכן כולם. רק מלתא פסיקא נקט, דלפני החמה א"א כלל:

סעיף כט
בין שנראה בזמנו

בליל שקודם יום ל':

סעיף ל
בין שלא נראה בזמנו

שאז ר"ח ביום ל"א:

סעיף לא
מקדשין אותו

ר"ל יאמר ראש ב"ד מקודש החודש:

סעיף לב
שכבר קדשוהו שמים

ר"ל בשלומא ביום שלשים, ברצון הב"ד תולה אם ירצו לקדש החודש מאותו יום ואילך או לא. אבל ביום ל"א לענין מה יקדשוהו, בין שירצו או לא ירצו, מדלא קדשוהו עד אז על כרחך שיהיה ל"א ר"ח ושכך רצון הקב"ה שנקרא שמים [כתענית י"ח א']:

סעיף לג
דמות צורות לבנות

כצורות דלעיל:

סעיף לד
ובכותל בעלייתו

ר"ל בהעלייה שהיו רגילים לקבל שם העדות [כסנהדרין די"א א'], שם היה מצוייר כלעיל על השולחן לפני הב"ד. וגם על הכותל כדי שיבינו היטב ההדיוט, שיתדמה העד כאילו רואה הלבנה בכותל השמים, ולפי עדותו ידונו ב"ד בהצורות שלפניהן על השולחן:

סעיף לה
שבהן מראה את ההדיוטות

אנשים פשוטים שלא יבינו השאלות הנ"ל שבמשנה ו':

סעיף לו
ואמרו ראינוהו

ללבנה ביום כ"ט לחודש:

סעיף לז
אמר רבי יוחנן בן נורי עדי שקר הם

דזה אי אפשר, דללבנה אין אור עצמי כלעיל סי' כח, וגלגל הקפתה נמוך הרבה מגלגל הקפת החמה. ולכן סמוך למולד לפניו ולאחריו, כל עוד שמתקרבת הלבנה במהלכה נוכח השמש, כל עוד יותר אין קרני השמש יכולים להגיע לתחתית הירח, והרי רק תחתית כדור הלבנה נראה ליושבי הארץ. עד שבשעת המולד שעומדת ממש בין השמש לארץ, אין תחתית הירח מאיר כלל [מלת "ממש" שכתבני, הוא ל"ד ודו"ק] ולהכי כ"ד שעי מכסי סיהרא, והוא זמן קריבתה לשמש לפני המולד ולאחריו. וא"כ איך אפשר שתראה ביום כ"ט בשחרית ובערבית. מלבד שלפי חשבונם לא היה אפשר שתראה אז:

סעיף לח
קיבלן רבן גמליאל

דר' יוחנן לא היה בקי בהחשבון כמוהו שהיה סוד העיבור מסור לו מאבותיו הנשיאים וידע בחשבונו שאפשר שתראה באותו לילה, ולהכי יתכן שמה שראו בשחרית, ענן בהיר כדמות ירח ראו:

סעיף לט
ובליל עבורו

ליל שקודם ל"א:

סעיף מ
לא נראה

לב"ד ולעם אף שהשמים היו זכים [והוא מאמר התנא, לא שהעדים אמרו כן]:

סעיף מא
וקבלן רבן גמליאל

אף דעל כרחך נראה אחר המולד, עכ"פ מדידע ע"פ חשבונו שנולדה בליל ל', להכי תלה שמא ענן דק כסה אותו בליל ל"א, אף כי בהיר היה בשחקים. מיהו הא דקאמר

וקבלן ר"ג אין ר"ל שאחר שלא נראה בליל עבורו. אח"כ קידש ר"ג את החודש, ליתא דא"כ אפילו היה מקבל העדות ביום ל', כיון שלא הספיק לומר מקודש עד ליל עבורו הרי החודש מעובר [כלקמן רפ"ג]. אלא מיירי שר"ג קידש החודש ביום ל' תיכף כשבאו העדים, והא דקאמר וקבלן ר"ג, ר"ל אע"ג שבליל עבורו לא נראה אפ"ה החזיק ר"ג לקבלתו מהעדים דמקודם:

סעיף מב

אמר לו ר' יהושע רואה אני את דבריך

דהרי הוא כאילו לא באו עדים כלל, ויהיה החודש מעובר:

סעיף מג

רבן גמליאל גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך

ולא גזר שיבוא אצלו ויתענה ביו"כ של ר"ג. דידע שלא יפרוש מהצבור. רק חשש שיחוג ב' ימים ליו"כ. ולא גזר על ר' דוסא. נ"ל אי משום דר' יהושע אב"ד הוה [כב"ק דע"ד ב'] וחשש שיגררו אבתריה. או משום דר' דוסא זקן גדול היה ולא רצה להטריחו [כיבמות דט"ז א']. או משום דבאמת קבל דבריו כלקמן:

סעיף מד

הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר

ר"ע הלך ומצא לר"י מיצר על שגזר הנשיא שיחלל יו"כ שלו:

סעיף מה

אמר לו

ר"ע לר"י:

סעיף מו

אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אתם

מדכתיב אתם חסר וי"ו, הוה כאילו כתוב אתם, דבקריאת ב"ד תלוי:

סעיף מז

בא לו

ר"י:

סעיף מח

אצל רבי דוסא בן הרכינס

שהסכים לקביעות ר"י:

סעיף מט
אמר לו

ר"ד:

סעיף נ
הרי הוא כבית דינו של משה

ר"ל דאילו נתפרש שמותם היה ניכר מי מהם החשוב יותר, ע"י שנזכר שמו מקודם, והיו הדור האחרון אומר פלוני שבדורנו חשוב כמו הנזכר מקודם בהזקנים, ופלוני זה הוא במדריגה תחתיו, כמו אותו פלוני שנזכר אחר הראשון. לכן לא נזכר שמותם של זקנים. לומר דמדזכו כולם להיות דיינים, אפילו הוא אחרון במדריגה, אפ"ה הוא חשוב כראשון שבראשונים, מדהוא דיין, דהרי נכללו כולם יחד:

סעיף נא
ותלמידי שקבלת דברי

פייסו בזה, שלא מפני שמתדמה עצמו חכם יותר ממנו גזר עליו כן, רק שלא תחלק התורה לב' תורות:

פרק ג

סעיף א
ראוהו בית דין וכל ישראל

אמר המפרש, הרבה נצטערתי להבין למה סכינא חריפא פסקה למשנה זאת מב' פרקים הקודמין שמדברים כולם מקידוש החודש כמשנה זו, ומה שייכות למשנה זו לחברה עם ב' פרקים הבאים שמדברים כולן מדיני שופר. וכפי הנראה לפע"ד ח"ט, ע"פ מ"ש רש"י [ר"ה ד"ל ע"ב], דבזמן קידוש החודש כל משחשיכה כ"ט אלול נהגו בו קודש וכן למחר כל היום, דשמא יבואו עדים עדיין. א"כ עשו קידוש והתפללו תפלת ר"ה ותקעו בשופר. ולהכי סמך תנא משנה זו אצל פרקים הבאים דמיירי בר"ה. דסד"א דאילו ראוה ב"ד וכו' בר"ה. כיון שכבר נהגו בו קדושת ר"ה, אפרסמי לה מלתא טפי, ולא לעברוה. קמ"ל] ; שראו כולם הלבנה. ואפילו ראוה ביום ל', שאז ראייתם מדהוא ביום הוא כעדות, כדקאמר בש"ס:

סעיף ב
נחקרו העדים

ר"ל או שנחקרו העדים ביום ל'

סעיף ג
עד שחשיכה

ליל ל"א. וארישא נמי קאי:

סעיף ד
הרי זה מעובר

ויהיה יום ל"א ר"ח. וקמ"ל רישא דאע"ג דאפרסם לכל ישראל שנולד ביום ל', אפ"ה מדלא הספיקו לקדשו מעברינן ליה. וקמ"ל סיפא, דסד"א דחקירת עדים כתחלת דין, ומקודש מקודש כגמר דין, והרי דין שהתחילו ביום גומרים בלילה, ונקדשיה בליל ל"א, קמ"ל דקדוש צריך דוקא ביום:

סעיף ה
ראוהו בית דין בלבד

ואין עדים אחרים:

סעיף ו
יעמדו שנים ויעידו

מהב"ד שראוה:

סעיף ז
בפניהם

בפני הדיינים השאר שראוה:

סעיף ח
ויאמרו מקודש מקודש

ומיירי שראוה ב"ד בלילה, שא"א לקדשה אז, ולהכי צריכין להעיד ביום. אבל בראוה ביום, א"צ להעיד, דראייה עדיף ומקדשין ע"פ ראייתן:

סעיף ט
ויושיבו מחבריהם אצל היחיד

דצריך ב"ד של ג':

סעיף י
כל השופרות כשרין חוץ משל פרה

וכ"ש של שור, דדמי טפי לעגל, שהיה כתבנית שור אוכל עשב, ואין קטיגור נעשה סניגור [כך נ"ל]:

סעיף יא
מפני שהוא קרן

ולא נקרא בכתוב בלשון שופר, ובר"ה שופר בעינן:

סעיף יב
שנאמר במשוך בקרן היובל

ולרבנן עכ"פ מקרו נמי שופר. משא"כ של פרה לא נקרא שופר בשום מקום:

סעיף יג
של יעל פשוט

של [שטיינבאק] משום שקרניו פשוטין. דכיון דלתפלה ולזכרון אתא, כמה דפשיט אינש דעתיה להיות מרוצה בכל גזירות ה', טפי עדיף:

סעיף יד
ופיו מצופה זהב

שלא במקום הנחת פה, דאל"כ פסול [תקפ"ו. אב"י ומה"ט ל"ק הרי גם נשופר אין קטיגור נעשה סניגור [כלעיל כ"ו א']. היינו בשל פרה, דהקול שהוא הסניגור נתהווה ע"י הקטיגור. משא"כ הכא אדרבה צריך שיהיה שלא במקום הנחת פה והעברת הקול]. מיהו דוקא בביהמ"ק היה פיו מצופה זהב:

סעיף טו
ושתי חצוצרות מן הצדדין

ב' אנשים בחצוצרות של כסף כאותן של משה. משא"כ חצוצרות של לויה לשיר הנסכים, של קרן היו [כתוס' מנחות דכ"ח א', וקנים פ"ג מ"ו. אב"י אמנם כל חצוצרה פשוטה כרש"י סוכה ל"ב א' ושבת ל"ו א'] וגם הא רק במקדש מיירי דכתיב ביה בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה':

סעיף טז
שופר מאריך וחצוצרות מקצרות

בקולן, כדי שישמע לבסוף רק קול שופר. ואע"ג דבתחלה כשהתחילו לתקוע יחד תרי קלא לא משתמעי. הכא דחביבא יהבו דעתייהו:

סעיף יז
שמצות היום בשופר

להכי דרך ארץ שהחשוב באמצע. ולהכי מאריך נמי בקולו, להודיע שהוא העיקר:

סעיף יח
בתעניות

בגזרו תענית על צרת הצבור, תוקעים בתפלת י"ח [כתענית פ"ב מ"ה] בשל וכו':

סעיף יט
בשל זכרים כפופין

ר"ל בשל כבש זכר [וה"ה בשל נקבה], שסתמן כפופים. דבתענית כמה דכייף אינש דעתיה ומכניע נפשיה, טפי מעלי:

סעיף כ
ופיהן מצופה כסף

דכל שהוא לאסוף העם, מצינו של כסף, דכתיב עשה לך חצוצרות כסף, ורק בר"ה משום כבוד יו"ט עשו זהב:

סעיף כא
שוה היובל

יו"כ של יובל, גם בו תוקעים מדאורייתא:

סעיף כב
לתקיעה

שיתקעו בהן בשל יעל פשוט כמניין תקיעות דר"ה:

סעיף כג
ולברכות

בתפלת י"ח יאמרו בשניהן מלכיות זכרונות שופרות:

סעיף כד
וביובלות בשל יעלים

וקיי"ל דבר"ה קרן פרה פסול. וכ"כ קרני רוב החיות פסולין, מדאינן חלולים דשופר כתיב לשון שפופרת, להכי פסולים אפילו בדיעבד. ובשאר מינין אפילו פשוטין כשרים בדיעבד, ורק לכתחילה מצוה בכפופין. אבל מצוה מהמובחר בשל איל כפוף [תקפ"ו]. וכן הדין בתעניות. ולרשב"א בתעניות יוצא נמי בחצוצרות מתכות [תקע"ט]:

סעיף כה
שופר שנסדק

לרש"י ר"ל שנסדק לב' חתיכות לאורך [ערא"ש]. ולתו' ר"ל שהיה בו סדק לארכו ע"פ כולו. ולרבינו יהונתן ר"ל אפילו בסדק קטן לארכו פסול, דע"י התקיעה יתבקע טפי:

סעיף כו
ודבקו

אפילו דבקו פסול. וקיי"ל דבנסדק כולו לארכו אפילו רק מצד א', פסול אפילו דבקו באור. ובלא נסדק כולו, י"א דבנסדק רק קצת לארכו, פסול, משום דע"י התקיעה הסדק מוסיף והולך, והו"ל כאילו כבר נסדק כולו [כטריפות סרכא שבריאה]. אמנם כשהדקו בחוט או [בדראט] בחוזק, שלא יוסיף להתבקע, כשר. וי"א דבנסדק לארכו' דוקא בנסדק רובו פסול. אמנם בנסדק לארכו בין קצת בין רובו, מועיל בשסתמו באור, אבל לא עם גוף אחר, דהו"ל כסתמו עם אינו מינו, וי"א דאפילו סתימה בדבק מהני, ולא הוה כסתמו עם אינו מינו, מדאין הסתימה ניכרת בין הדבקים. מיהו בנשתנה קול השופר ע"י שקשרו בחוט או ע"י שדבקו בדבק, צריך שישתייר ממקום הסדק עד הנחת הפה כרוחב ד' גודלין. אבל בנסדק לרחבו, דוקא בנסדק רוב היקיפו פסול. ואפילו הכי, אם נשתייר מהסדק עד הנחת פה כרוחב ד' גודלין, כשר ואפילו מעכב התקיעה. וי"א דאפילו נשתייר מהסדק לצד החוץ כשיעור הנ"ל, כשר. ובכל זה בשעת הדחק סומכין אמקילין [תקפ"ו]:

סעיף כז
פסול

אע"ג דכבר אשמעינן דאפילו נסדק פסול, קמ"ל הכא דאפילו השברים הן כטבעות שלימין בכל הקיפן, ואפילו נשתייר באורך החתיכה שכנגד פיו, כרוחב ד' גודלין, פסול דשופר אחד אמר רחמנא ולא הרבה שופרות [שם]:

סעיף כח
ואם לאו כשר

ודוקא בסתמו במינו, ונשתייר רובו שלם, ולא נשתנה קולו עי"ז ממה שהיה קודם שניקב. ובשעת הדחק בניקב ונשתייר רובו שלם, אם סתמו במינו, אפילו נשתנה קולו ע"י הסתימה כשר. ובסתמו שלא במינו דוקא בלא נשתנה קולו מקודם שניקב, כשר. מיהו בלא סתמו כלל, אפילו לא נשתייר ד' גודלין עד הפה, וגם נשתנה קולו מבתחילה כשר בשעת הדחק. וקיל ניקב מסדק, דבנקב עגול לא יתבקע טפי ע"י התקיעה. וי"א דאין לתקוע בשופר נקוב אפילו נשתייר כשיעור, דקולו פגום [שם]:

סעיף כט
התוקע לתוך הבור

לרמב"ם ר"ל שעמד בבור ודות ותקע. וכ"ש בתקע במרתף ומערה שמקורין תחת הקרקע, ושייך בהן טפי קול הברה:

סעיף ל
או לתוך הדות

[ציסטערנע] [וכפי הנראה יש ממנו ב' מינים. יש שהוא מקום מוקף מחיצות על הארץ [כפירש רש"י ורמב"ם ור"ב הכא]. אמנם מב"ב [דס"ד א'] משמע דיש מין דות אחר, דמקשי היינו בור היינו דות, ומשני שניהן בקרקע, אלא שהבור בחפירה ודות בבניין. ופירש רשב"ם שם, דבור חפור בקרקע קשה שמחזיק מים בלא בניין, ודות חפור בקרקע תחוח ובונין כותל אבנים בקרקע סביב. מיהו כמדומה לכל הדיעות דות כבור שאינן מקורין]:

סעיף לא
או לתוך הפיטס

פיטוס בסמך גרסינן, ור"ל חבית גדולה [ודוגמתו הללו בעלי פטסין [ר"פ ב' דביצה]:

סעיף לב
לא יצא

וה"ה התוקע בבית, ושמע אחד מרחוק רק קול הברה [עכא בל"א], לא יצא [עי' רט"ז תקפ"ז]. אבל בחבית אפילו העומד בתוכו ותוקע לא יצא [ר"ן. ונ"ל דנקט תנא בור אע"ג שקרקע עולם דפנותיו, אפשר שישמע קול הברה אף באינו מקורה. ופיטוס אף שיש לו דפנות ומטולטל, אפשר שישמע קול שופר. ודות שיש לו דפנות על הקרקע ואינו מטולטל, שייך רבותא לכאן ולכאן. ולרשב"ם הנ"ל דדות הוא ג"כ בעומק הקרקע. נ"ל דנקט בור אף שכותליו הן מגוף הקרקע. ופיטוס אף שכותליו מעץ או חרס. ודות אף שכותליו מעץ או אבנים מסובבים מקרקע עולם, למימרא דבכל אופנים שייך הברה או קול שופר. ומה"ט לפע"ד לא נקט הש"ע דות, מדכבר שמעינן לה מבור ופיטוס ודו"ק]:

סעיף לג
וכן

נ"ל דנקט וכן. משום דבבבא דרישא וסיפא שמע. ואעפ"כ לא היה שמיעה כראוי לצאת בה, ברישא מכח הקול בעצמו שהיה רק הברה וסיפא מכח השומע שלא התכוון]:

סעיף לד
אם כיון לבו

לצאת:

סעיף לה
יצא

אם נתכוון גם התוקע להוציא כל שומעו [תקפ"ח]:

סעיף לו
והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל

נקט לה הכא. לאשמעינן פירושא דהך קרא, דהוה נמי משום כוונת הלב:

סעיף לז
ואם לאו היו נופלין

להכי הרים משה ידיו כדי שיראוהו מתפלל, וישעבדו גם הם לבן לשמים:

סעיף לח
ואם לאו היו נימוקים

קמ"ל בין כשמתפלל שיצליח, כבמלחמת עמלק, או אפילו כשמתפלל רק להנצל מצרה כבנחשים השרפים, אין התפלה נשמעת כי אם כשמתכוון שיחזקהו ה' לעבודתו ית':

סעיף לט
חרש

אפילו מדבר ואינו שומע כלל. אבל אלם השומע, כשר. ויברך אחר [שם]:

סעיף מ
שוטה

עיין תרומות פ"א סי' ב':

סעיף מא
וקטן

ע"ש סי' ג':

סעיף מב
אין מוציאין את הרבים ידי חובתן

נ"ל דנקט רבים, לאשמעינן דאפילו אותן שאינן בני חיוב גמור. כנשים וקטנים בני חנוך. אפ"ה אינו מוציאן. מיהו נשים אע"ג דפטורי משופר, דזמן גרמא הוא, אפ"ה כבר קבלו עלייהו חובה. אמנם כשיתקע להם אדם שיצא כבר. יברכו הן לעצמן. משא"כ כשתוקע לזכר, יוכל התוקע לברך אף שיצא כבר. וטוב יותר דבכל גוונא יברך השומע ב' הברכות [תקפ"ה ב']:

סעיף מג
זה הכלל

לאתויי ברכת הנהנין דכשכבר יצא אינו מוציא. וג' מדריגות יש (א) ברכת מצות, או אפילו ברכת הנהנין של מצות, כברכת בפה"ג דקידוש, והמוציא של מצה, וכדומה, אף שיצא מוציא. משום שיש בהן חיוב' וכל ישראל ערבין זה לזה. (ב) וברכת הנהנין של פת ויין או שאר משקין שרגילין לקבוע עליהן, וגם ישבו יחד וקבעו עליהן, אז עכ"פ כשלא יצא מוציא, וכשיצא אינו מוציא. וה"ה ברכת הפת בשבת, כשיצא אינו מוציא, דהרי במצטער באכילה פטור מלאכל בשבת, להכי הו"ל כשאר ברכת הנהנין [קס"ז ותקפ"ה]. (ג) אבל ברכת פירות ושאר מילי, ושלא בתוך הסעודה דלא קבע עלייהו. אפילו לא יצא אינו מוציא [רי"ג], וסימנך מקף :

פרק ד

סעיף א
במקדש היו תוקעים

ר"ל במקום המקדש, דהיינו בכל ירושלים:

סעיף ב
אבל לא במדינה

בשאר עיירות ישראל, אפילו נודע להן שכבר קדשו ב"ד החודש, אסורים לתקוע, שמא יעבירנו ד"א בר"ה. ואפילו בירושלים אינו מותר לתקוע רק בזמן שהסנהדרין יושבין, דהיינו עד חצות, אז תוקעין אפילו שלא בפני ב"ד [דאף דבשבת וי"ט לא ישבו לדון בלשכת הגזית. ישבו עכ"פ להוראה בחיל, והוא רחוב שבהר הבית [כרמב"ם פ"ג מסנהדרין]. וה"ט דאז תוקעין, דמדאיכא תרתי שיש מקדש בעיר, וגם סנהדרין יושבין שם, אימת מקדש עליהן, ואימת ב"ד עליהן, ולא ישכחו להוציא לר"ה:

סעיף ג
שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין

ב"ד של ג' שנסמכו בא"י. ודוקא בפני ב"ד, כדי שיהיו נזהרים מלהוציא לר"ה:

סעיף ד
לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד

דדוקא אימת סנהדרין גדולה מהני, אשר ישבו ביבנה:

סעיף ה
ואחד כל מקום שיש בו בית דין

ב"ד של כ"ג שנסמכו בא"י. ודוקא שהב"ד קבוע שם כסנהדרין ביבנה. אבל לת"ק אפילו ב"ד שאין קבוע סגי. ואנן קיי"ל דבכל גוונא אסור [תקפ"ח]:

סעיף ו
ועוד זאת

משום דלעיל קאמר דבירושלים תקעו בכל העיר בזמן ב"ד כסי' א', וביבנה לאחר תקנה לא תקעו רק בפני ב"ד כסי' ג'. להכי קאמר הכא ועוד זאת וכו':

סעיף ז
היתה ירושלם

בעודה בבנינה:

סעיף ח
יתירה על יבנה

לאחר תקנה:

סעיף ט
שכל עיר שהיא רואה

את ירושלים. פרט ליושבת בעמק סמוך להעיר, ששומעת קול תקיעות העיר אבל אינה רואה את העיר:

סעיף י
ושומעת

שגם שומעת הברת קול תקיעת ירושלים. פרט ליושבת בהר רחוק מהעיר, שיכולה לראות אבל לא לשמוע:

סעיף יא
וקרובה

פרט חוץ לתחום:

סעיף יב
ויכולה לבא

פרט למפסיק לה נהר:

סעיף יג
תוקעין

בזמן שב"ד יושבין. וטעם ההיתר, מדאיכא תרתי, ב"ד ומקדש, כלעיל:

סעיף יד
וביבנה לא היו תוקעין אלא בבית דין בלבד

ר"ל לפני ב"ד, כדי שיזהירוהו שלא יוציאו לר"ה, ולא במקום שרואה או שומעת וכו' ואפילו יש שם ג"כ ב"ד סמוכין, ודו"ק:

סעיף טו
ובמדינה יום אחד

שכך היא המצוה:

סעיף טז
שיהא לולב ניטל במדינה שבעה

חוץ משבת. ואף דשופר עכ"פ דחי שבת בב"ד. לולב שאני דניטל מכל יחיד וחיישינן טפי שיעבירנו. א"נ שופר שאני, דמדאינו רק יום א', חיישינן טפי שישתכח המצוה. א"נ שופר דלזכרון לטובה אתי, הקילו בו. [מיהו קודם החורבן החמירו בשופר טפי מבלולב שהרי שופר רק (בכ"ד) [במקדש] הותר, ולולב ביום ראשון בכ"מ מוליכין בע"ש לולביהן לביהכ"נ [כסוכה מ"ד א']. ואי"ל משום דבר"ה עדיין לא ידעו הקביעות בשאר מקום [כתוס' הכא], דעכ"פ ק' באותו עיר שיש הב"ד ויודעין הקביעות, למה [בירושלים] הותר רק לתקוע (לפני) [בזמן] הב"ד כלעיל סי' (ג') [ב']. י"ל דעכ"פ מדלא היה מפורסם כל כך הקביעות, להכי אפילו (במקום ב"ד) [בירושלים] היה צריך (לפני) [בזמן] ב"ד דוקא. משא"כ לולב, כבר אפרסמא לה מלתא לרוב ישראל, כשבאו השלוחים]:

סעיף יז
ושיהא יום הנף

יום שמניפין העומר בט"ז בניסן:

סעיף יח
כולו אסור

לאכל חדש. ועי' פ"ג דסוכה סי' ע' וע"א:

סעיף יט

בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל היום

בר"ה. דכך היו נוהגין בכל שנה, כשחשכה ליל שאחר כ"ט אלול, עשו יו"ט, דשמא יבואו עדים למחר. וכשלא באו באותו יום עשו גם יום ב' יו"ט, והיה אלול מעובר:

סעיף כ

ונתקלקלו הלוים בשיר

שלא אמרו שיר כלל אצל נסכי תמיד של בין הערבים. משום דברוב השנים בשחרית לא באו עדיין, להכי תמיד שרו שיר של חול, אבל במנחה ברוב השנים כבר באו העדים, ואמרו המשוררים שיר של יו"ט. אבל באותה שנה שלא באו קודם מנחה, להכי לא ידעו איזה שיר יאמרו. ואחר נסוך הנסכים באו העדים [אמנם לא נתקלקלו שלא הקריבו מוספי ר"ה. דאלו עדיין היו יכולין להקריבן אחר תמיד של בין הערבים, דמוסף עשה דרבים דחי לעשה דהשלמה שלא עבר בה רק המקריב]:

סעיף כא

התקינו שלא יהו מקבלין אלא עד המנחה

זמן הקרבת תמיד שבין הערבים:

סעיף כב

נוהגין אותו היום קדש

דאע"ג שמחר יהיה ר"ה האמיתי, אפ"ה גמרו אותו היום בקדושה, שלא יזלזלו בו בשנה האחרת:

סעיף כג

משחרב בית המקדש התקין

דהשתא ליכא חשש קלקול בשיר:

סעיף כד

שלא יהוא העדים הולכין אלא למקום הוועד

למקום הסנהדרין, ויקבלו הן עדות החודש:

סעיף כה

סדר ברכות

של ר"ה:

סעיף כו
אומר אבות

מגן אברהם:

סעיף כז
וגבורות

אתה גבור:

סעיף כח
וקדושת השם

קדוש קדוש קדוש:

סעיף כט
וכולל מלכיות עמהן

משום דקדושה ומלכיות שניהן מענין אחד משבח המקום לכן כוללן יחד:

סעיף ל
ואינו תוקע

כדי שלא להפסיק בין התקיעות עם קדושת היום:

סעיף לא
קדושת היום

אתה בחרתנו:

סעיף לב
ואומר עבודה

רצה:

סעיף לג
והודאה

מודים:

סעיף לד
וברכת כהנים

שים שלום:

סעיף לה
למה הוא מזכיר

למה מזכיר כבשאר, י' פסוקי מלכיות, תסגי לכתחילה בט', דמדאשתני מלכיות

מזכרונות ושופרות לענין תקיעה, ישתנה נמי בהא. ונ"ל דר' יוחנן בן נורי לשטתיה דס"ל במ"ו דסגי בג' ג' מכולן, והלכה כר"ע:

סעיף לו

מעשרה שופרות

דהיינו שיאמר בכל אחת, ג' פסוקים מתורה, וג' מכתובים, וג' מנביאים, וא' מתורה. כנגד י' הללויה דהללו אל בקדשו. או כנגד י' הדברות שנתנו בשופר. או כנגד י' מאמרות שנברא בהן העולם בניסן, ועלו במחשבה להברא בר"ה. והכי קיי"ל. מיהו רשאי להוסיף עליהן, או שלא יאמר שום פסוק, רק זכרינו בזכרון טוב לפניך כמו בדברי קדשיך כתוב לאמור ופקדינו בפקידת ישועה וכו' [כך נ"ל כוונת הש"ס. אב"י ובפ"מ כ', דר"ל שאומר אצל המלכיות, ולעולמי עד תמלוך בכבוד ככתוב בתורתיך. וגבי זכרונות וצאצאיו כחול הים ככתוב בתורתיך. וגכי שופרות ובקול שופר עליהם הופעת ככתוב בתורתיך], מיהו האידנא קבלו עלייהו חובה לומר כולם [תקצ"א מג"א ו']:

סעיף לז

רבי יוחנן בן נורי אומר אם אמר שלש שלש מכולן

א' תורה, וא' כתובים, וא' נביאים, כנגד תנ"ך, בכל אחת:

סעיף לח

אין מזכירין זכרון מלכות ושופר

נקט זכרונות תחלה, דקמ"ל דרשאי להקדימו:

סעיף לט

של פורענות

פסוקים שנזכר בהן פורעניות:

סעיף מ

יצא

בגמרא גרס בנביא יצא. דמצוה להשלים בתורה, ואם השלים בנביא יצא ואפשר י"ל דה"ק אם השלים בתורה יצא גם ידי מצוה מהמובחר:

סעיף מא

השני

הש"ץ המתפלל מוסף, דגם הם נהגו בכל יו"ט שאחד מתפלל שחרית ואחר מוסף, וכן משמע בתענית [פ"א מ"ב]:

סעיף מב
מתקיע

ר"ל תוקעין בתפלתו. ולא קאמר "תוקע". דאין ש"צ תוקע רק במובטח שלא יטעה בתפלתו [תקפ"ה]. ונ"ל דלא קאמר נמי "בשנייה תוקעין". דקמ"ל דרק בתפלת ש"ץ תוקע ולא בתפלת לחש [ודלא כיש נוהגין שהביא המג"א תקצ"ב]. ובאמת בתחלה תקנו הט' ברכות והתקיעות שעל הסדר בתפלת שחרית, וחשבו העכו"ם שישראל תוקעין להתכנס למלחמה, ועמדו והרגום. אמנם כשארבו להם כל הו' שעות ראשונות וראום מתפללין וקורין בתורה, אמרו בנמוסייהו עוסקים., והניחום לתקוע [ומכאן נראה שגם הם היו רגילין להרבות בפיוטים בר"ה, כדי שימשוך יציאתם עד אחר חצות כמונו [כרמג"א תקפ"ד סק"ד] ושכן ראוי לעשות]:

סעיף מג
ובשעת ההלל

בשאר יו"ט:

סעיף מד
ראשון מקרא את ההלל

המתפלל שחרית, קורא הלל, דזריזין מקדימין למצות. ולא תני "קורא". משום דמנהגם היה שהש"ץ מקרא לצבור [כפ"ג דסוכה]:

סעיף מה
שופר של ראש השנה אין מעבירין עליו את התחום

לילך להביאו, או לילך לשמוע תקיעות. וה"ה לולב, רק רבותא קמ"ל כסי' ט"ז:

סעיף מו
ואין מפקחין עליו את הגל

בנפל עליו גל אבנים לא יסירן, אף דטלטול דרבנן הוא:

סעיף מז
ולא שטין על פני המים

עיין פירוש אלו פ"ה דביצה סי' י"ב וכו':

סעיף מח
ואין חותכין אותו

ממחובר, או שחתך בו לתקנו:

סעיף מט
בין בדבר שהוא משום שבות

כגון סכין דלאו אורחא בכך:

סעיף נ
ובין בדבר שהוא משום לא תעשה

כגון במגירה ושאר כלי מלאכה. וטעמא דאסור, משום דאין עשה של שופר דוחה עשה ול"ת דיו"ט אפילו באיסור דרבנן, דכל תקון חכמים כעין דאורייתא תקון. ועשו חכמים חזוק לדבריהם כשל תורה [כתובות פ"ד א']. מיהו ע"י עכו"ם מותר לעשות שבות, דהו"ל שבות דשבות לצורך מצוה דלא גזרו [תקפ"ו]. אמנם כל שבא מחוץ לתחום, אסור לישראל להוציאו חוץ לחוט העירוב [מג"א שם]:

סעיף נא
יתן

ולא הו"ל כמתקן מנא:

סעיף נב
אין מעכבין את התנוקות מלתקוע

אם תקע מעצמו, ואפילו בר"ה בשבת, ואפילו הגיע לחנוך:

סעיף נג
אבל מתעסקין עמהן עד שילמדו

לומר לו שיתקע. ודוקא שלא הגיע לחנוך [טור תקפ"ח. ולרש"י איפכא בהגיע לחנוך מתעסקין עמו ובלא הגיע לחנוך דוקא בתוקע מעצמו]. מיהו אין לחוש שיוציאו המתעסק לר"ה. דהכא המתעסק לא טריד כל כך כמקיים המצוה בעצמה [לעיל ר"פ]. וקיי"ל דביו"ט אפילו בהגיע לחנוך מותר להתעסק בו. ולהט"ז אפילו גדול מותר לתקוע לאחר שיצא כבר [תקצ"ו]. רק יתקע תשר"ת שלם:

סעיף נד
והמתעסק

שאינו מתכוון לצאת:

סעיף נה
והשומע מן המתעסק לא יצא

אע"ג דהשומע התכוון לצאת:

סעיף נו
שלש

ג' בבות, בבא א' למלכיות, ובבא א' לזכרונות, ובבא א' לשופרות:

סעיף נז
של שלש שלש

ר"ל כל בבא הוא תקיעה תרועה תקיעה. דבתורה לא נזכרו רק ג' תרועות, וקיי"ל דכל תרועה, תקיעה לפניה ותקיעה לאחריה:

סעיף נח
שעור תקיעה כשלש תרועות

ר"ל שיעור ג' תקיעות ראשונות כג' תרועות. וממילא ידעינן דג' תקיעות אחרונות כראשונות, דהמשך כל תקיעה כתרועה:

סעיף נט
כשלש יבבות

בהא מספקינן, אי תרועה אחת הו"ל ג' קולות, וכל אחת בהמשך מעט, כשברים שלנו. או אם הוא ט' קולות קצרים כתרועה שלנו. או שהיא שניהן יחד. להכי קיי"ל לתקוע ג' פעמים תשר"ת, וג"פ תש"ת, ג"פ תר"ת:

סעיף ס
תקע בראשונה

ר"ל תקיעה ראשונה תקע כדרכה:

סעיף סא
ומשך בשניה כשתים

ר"ל תקיעה שלאחר התרועה משכה כשיעור ב' תקיעות לפי שיעור התקיעה שתקע בראשונה, ונתכוון כדי לצאת בזה נמי יד"ח תקיעה ראשונה של בבא ב':

סעיף סב
אין בידו אלא אחת

ר"ל דיצא רק ידי הפשוטה אחרונה של בבא א', ולא יד"ח פשוטה קמא של בבא ב'. והא דנקט "תקע בראשונה" רבותא קמ"ל, דאע"ג דע"י המשך ראשונה ניכר שהמשיך בשניה כב', אפ"ה לא מהני:

סעיף סג
מי שברך

התפלל מוסף:

סעיף סד
ואחר כך נתמנה לו

נזדמן לו. כמו וימן ה' דג:

סעיף סה
שלש פעמים

אף שלא תקען על סדר הברכות, יצא:

סעיף סו
כשם ששליח צבור חייב

להתפלל שמנה עשרה כל השנה:

סעיף סז
כך כל יחיד ויחיד חייב

ותפלת הש"ץ בקול, הוא רק להוציא האינו בקי:

סעיף סח
רבן גמליאל אומר שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן

וצבור מתפללין בלחש תחילה, כדי שביני ביני יסדר הש"ץ תפלתו: וקיי"ל כת"ק [קכ"ד]. ואף דבברכת מצות אף שיצא כבר מוציא אחרים יד"ח [כספ"ג]. הכא בתפלה שאני, דמסתבר שיתפלל כל א' על עצמו: